

(Стратфор, 15. 3. 2011)

Изгледа да се током прошле недеље све усредредило на енергију. Немир у Персијском заливу је актуелизовао питање прекида снабдевања света нафтом ([disruption of oil supplies to the rest of the world](#)), а земљотрес у Јапану је уз потенцијално катастрофални ефект из строја избацио ланац нуклеарних реактора. Јапан зависи од нуклеарне енергије, а зависи и од Персијског залива ([depends on the Persian Gulf](#)) јер се оданде снабдева највећим делом нафте за своје потребе. Баш зато је прошла недеља била изузетно лоша по Јапан – не само због великих оштећења и тешких патњи становништва, него и због тога што се показало да Јапан не може лако да избегне реалности географије.

Јапан је, јер сада нешто заостаје за Кином, трећа по величини економија света, по индустријској производњи иза САД и Кине. Проблем Јапана лежи у томе што су му огромна индустријска постојења изграђена у земљи која скоро да уопште нема рудна богатства ([country almost totally devoid of mineral resources](#)). Приморан је да увози практично све метале и енергију које користи за производњу индустријских добара. Поседује велике резервне магацине, ако ако би се они испразнили, а нови увоз стао – Јапан би престао да буде индустријска велесила.

Географија нафте

За метале које Јапан увози постоје многобројни извори, тако да када би увоз из једног од њих стао, Јапан може то надокнадити увозом из других извора. Географија нафте је знатно ограниченија. Да би дошао до количина нафте које су му потребне, једино место одакле то може добити је Персијски залив. За неке од других потреба Јапана постоје и друга места – али Јапан, због нафте, не може без Персијског залива.

Јапан је, јер сада нешто заостаје за Кином, трећа по величини економија света, по индустријској производњи иза САД и Кине. Проблем Јапана лежи у томе што су му огромна индустријска постојења изграђена у земљи која скоро да уопште нема рудна богатства.

Прошле недеље смо видели да је то врло рањиви извор. Немир који је обухватио западну обалу Арабијског полуострва ([unrest that swept the western littoral of the Arabian Peninsula](#)), као и непрекидне напетости између Саудијаца и Ирана, учинили су могућим да дође до прекида снабдевања нафтом. Географија Персијског залива има своје особености. То је узани појас воде који уским каналом излази у мореуз Хормуз. Било какво смањење протока [нафте] из било ког од извора у том региону, а да и не говоримо о потпуном затварању мореуза Хормуз ([complete closure of the Strait of Hormuz](#)), имало би огромне импликације по светску економију.

За Јапан, то би значило много више од повишења цена. То би могло значити и да не буде у стању да себи осигура неопходне количине нафте ни по коју цену. Кретања танкера, ограничености лучких капацитета и вишегодишњи уговори који осигуравају допрему нафте другим купцима, могли би довести до тога да Јапан ни физички није у стању да осигура количине нафте неопходне за погон сопствене индустрије. У неком дужем року, то би смањивање његове постојеће резерве [нафте] драматично ограничило јапанску економију. А – очигледно, када се рад треће по величини светске индустрије драстично успори, утицај на читав ланац глобалног снабдевања постаје драматичан и комплексан.

Арапске земље су 1973. године увеле светски нафтни ембарго. Јапан, који у потпуности зависи од увозне нафте, био је погођен не само високим ценама, него и чињеницом да није могао да набавља довољно горива за наставак функционисања. Мада је тај ембарго потрајао само пет месеци, нафтни шок, како су га Јапанци назвали, запретио је индустријској способности Јапана и до те мере га шокирао да је упамтио своју рањивост. Јапан се поуздавао у САД за гаранцију свог снабдевања нафтом. Схватање да Америка није у стању да то гарантује, изазвало је политичку кризу која је била сразмерна и економској. То и јесте један од разлога зашто су Јапанци хиперосетљиви на догађања у Персијском заливу, као и на безбедност линија снабдевања које воде из тог региона.

Без обзира на остало, Јапан ће увек увозити скоро 100% нафте из других земаља. Чак и када би смањио своју потрошњу нафте за читавих 90%, и даље би морао да увози скоро 100% нафте. А за оне количине нафте које су јој заиста неопходне, економија Јапана је

изузетно осетљива на догађаје у Персијском заливу.

Баш у циљу смањивања своје зависности од нафте – која ни на који начин не може бити елиминисана, Јапан користи два алтернативна горива: он је највећи светски увозник прекоморског угља, а постао је и трећи на свету по величини произвођач електричне енергије из нуклеарних реактора – заостаје само за САД и Француском. Трећина електричне енергије му потиче из нуклеарних централа. Нуклеарна енергија је била од критичне важности по јапанску индустрију и по његову стратегију националне безбедности. Није била довољна да Јапан сам задовољава своје потребе у енергији, јер је морао да увози како угаљ, тако и нуклеарно гориво, али приступачност овим изворима енергије су га учиниле зависним о земљама као што је Аустралија, и ту нема онаквих омчи око врата као што је Хормуз.

У том контексту и треба да разумемо изјаву јапанског премијера да се Јапан сада суочава са својом најгором кризом од времена Другог светског рата. Прво, онај земљотрес и последична оштећења неколико јапанских нуклеарних реактора ([earthquake and the resulting damage to several of Japan's nuclear reactors](#)

) изазвали су дуготрајни енергетски мањак, што ће – уз остале штете проузроковане земљотресом сигурно погодити економију. Али, догађаји у Персијском заливу су Јапанцима такође пробудили онај сценарио из ноћне море 1973. У зависности од даљег развоја догађаја, снабдевање Јапана из Персијског залива могло би бити угрожено онако како није било од 1973. У комбинацији са испадањем неколико нуклеарних реактора, јапанска економија постаје угрожена.

Поређење са Другим светским ратом је било на свом месту, јер и он је, на свој начин, започео једном енергетском кризом. Јапанци су били извршили инвазију Кине и после пада Холандије (која је владала над данашњом Индонезијом), и Француске (која је владала над Индокином) Јапан је био забринут у вези са даљим извршавањем споразума са њима. Индокина је, између осталих сировина, снабдевала Јапан цинком и гумом. Холандска Источна Индија га је снабдевала нафтом. Када је Јапан извршио инвазију Индокине, Америка је не само прекинула испоруке нафте из САД, него је почела и да откупљује сву нафту из Холандске Источне Индије, како би спречила да нафта доспе у руке Јапана. Јапан се суочио или са колапсом сопствене економије – или са ратом против САД. Изабрао је Перл Харбор.

Арапске земље су 1973. године увеле светски нафтни ембарго. Јапан, који у потпуности

зависи од увозне нафте, био је погођен не само високим ценама, него и чињеницом да није могао да набавља довољно горива за наставак функционисања.

Данашња ситуација ни у колико није упоредива са оним што се одиграло 1941, изузев онога што је у самој сржи геополитичке реалности: Јапан зависи од увоза сировина – а нарочито од увоза нафте. Било шта што ремети проток нафте, изазива кризу у Јапану. Било шта што изгледа да доводи до ризика прекида тог дотока чини да се Јапан нелагодно осећа. Додајте томе још један земљотрес који уништава један део индустрије која производи енергију – то онда гура Јапан у дубоку унутрашњу кризу. При томе, неопходно је да се схвати шта је енергија Јапану историјски значила – погрешни прорачуни о њој су водили националној катастрофи, а слободан приступ и доток енергије остају психолошка и физичка тачка тежишта Јапана.

Безбедносна нуклеарна мрежа Јапана

Јапан се још увек хрве са последицама своје тешке економске кризе из 90-их. Пребрзи раст у комбинацији са ниским нивоом зараде од капитала, изазвао је велику финансијску кризу. Уместо да дозволе да рецесија изазове талас банкотстава и незапослености, Јапанци су тежили да одрже своју традицију пуне запослености. Да би се то постигло, Јапан је био принуђен да држи камате на изузетно ниском нивоу и да прихвати да економски раст буде врло мали, па чак и да га нема. Циљ: релативно ниска незапосленост је постигнут – али цена томе је огромно дуговно оптерећење и дуготрајна економија са slabим порастом ([large debt burden and a long-term sluggish economy](#)).

Јапанци су тек отпочињали да се боре са питањем шта ће доћи после читаве генерације економске стагнације и пуне запослености. Још нису били дефинисали [даљи] пут, али дошло се до неког схватања да је економска стварност те генерације неодржива. Промене са којима се Јапан морао суочити би биле болне, па чак и под најповољнијим околностима било би их политички тешко остваривати. А сада – одједном, Јапан се не суочава са оним [теоретским] најповољнијим околностима.

Још није јасно до којег уништавајућег степена ће се показати оштећења нуклеарних реактора, али изгледа да се ситуација погоршава. Оно што је јасно је да ће потенцијална криза у Персијском заливу, губитак нуклеарних реактора и пораст нових зрачења поткопати самопоузданост Јапанаца. Поред људских жртава, они реактори су били и нека врста осгурања Јапана од непредвидивог света. Чак иако морају да наставе увоз

угља и нафте, бар један део њихове енергетске структуре је био углавном под њиховом контролом, и сигуран. Чинило се да је јапански сектор нуклеарне енергије био неповредив – а такав није био ниједан од осталих делова енергетске инфраструктуре. То није била мала ствар за Јапан, који је 1941. кренуо у рат против Америке због питања енергије, и као последица тога био опустошен. Јер сада је сектор енергије из нуклеарних реактора био безбедносна мрежа Јапану.

То је било и психолошко питање, пре свега. Уништење низа нуклеарних реактора ствара не само несташицу енергије и страх од зрачења. То такође доводи до свести ону дубоку и стварну повредивост и осетљивост која стоји у позадини свих успеха Јапана. Јапан нема контроле над изворима своје нафте, нема контроле над морским путевима којима се превозе угаљ и друге сировине, а не може бити сигуран ни у то да ли ће му нуклеарни реактори бити изненада уништени. У оној мери у којој су економија и политика психолошке, то је страховит ударац. Јапан живи под вечитом опасношћу – како од природе, тако и од геополитике. Оно што је овај земљотрес учинио очигледним је колико је свет Јапана озбиљан и опасан. Тешко је замислити неку другу индустријску економију која је толико инхерентно несигурна као што је то јапанска. Земљотрес ће Јапану наметнути многа економска лишавања и то ће у великој мери усложнити његов излаз из економије после “економског бума” – али најважније питање је утицај свега тога на политички систем. Још од завршетка Другог светског рата Јапан се борио против своје рањивости тако што је избегавао [светска] политичка запетљавања и ослањајући се на своје односе са САД (and [relying on its relationship with the United States](#)). Истина, понекад се питао да ли Америка са својим понекад непредвидљивим војним операцијама није пре опасност, него гарант – али политика Јапана је остала непроменљива.

Данашња ситуација ни у колико није упоредива са оним што се одиграло 1941, изузев онога што је у самој сржи геополитичке реалности: Јапан зависи од увоза сировина – а нарочито од увоза нафте. Било шта што ремети проток нафте, изазива кризу у Јапану. Било шта што изгледа да доводи до ризика прекида тог дотока чини да се Јапан нелагодно осећа.

Губитак реактора није оно што ће највише потрести Јапан, него ће то бити губитак поуздања у то да су, уз додатна оптерећења за економију, реактори ипак пут у неку врсту сигурности. Сада је питање како ће политички систем реаговати. Да ли ће Јапан у односу на Персијски залив наставити да прати америчко вођство, или ће одлучити да преузме више контроле и да следи сопствени пут? Постоји вероватноћа да ће пољуљано самопоуздање учинити да Јапан буде опрезнији, па чак и рањивији. Ипак, занимљиво је бацити поглед на јапанску историју и схватити да се Јапан понекад, а то и није увек предвидљиво, хвата за ту несигурност као стимуланс за сопствену асертивност.

По својој величини или потенцијалном утицају на јапанска гледања на свет, ово није био обичан земљотрес. Протресао је и растресао много тога, а поготово и у јапанској психи. Јапан се трудио да убеди себе да је уз нуклеарне реакторе и савез са САД постигао приличну сигурност. После земљотреса, и уз ситуацију у Персијском заливу, дошло је време за прерачунавање. Али, Јапан је земља која је дуго избегавала да то чини. Сада се поставља питање да ли ће изузетна повредивост коју је земљотрес учинио очигледном, бити довољна да протресе Јапан до те мере да прерачуна свој већ дуго постојећи политички систем.

Даље читање: [Japan, the Persian Gulf and Energy | STRATFOR](#)

Превод са енглеског: **Василије Клефтакис**